

قاره آفریقا و چشم انداز توسعه همکاری در حوزه پتروشیمی

خلاصه مدیریتی

- طی ۵ سال آینده حدود ۹۰ درصد سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز و پتروشیمی آفریقا در ۱۶ کشور آفریقای جنوبی، نیجریه، الجزایر، کنیا، مصر، غنا، سنگال، لیبی، موریتانی، گینه استوایی، اتیوپی، اوگاندا، نیجر، آنگولا، کنگو و گابن انجام خواهد شد.
- کشورهای هدف و دارای اولویت نخست همکاری در قاره آفریقا شامل؛ کشور الجزایر (شمال)، کنیا (شرق)، نیجریه (غرب) و آفریقای جنوبی (جنوب) می‌باشند.
- ظرفیت‌های بالای همکاری دو یا چند جانبه با کشورهای قاره آفریقا در حوزه صادرات محصولات نفتی و گازی، محصولات پتروشیمی، مشارکت در احداث پالایشگاه‌ها و مجتمع‌های پتروشیمی مشترک، توسعه همکاری‌های علمی و آموزشی و صدور خدمات فنی و مهندسی و ... وجود دارد.
- صادرات محصولات پتروشیمی به قاره آفریقا طی سال‌های گذشته بسیار کم بوده و بیشترین صادرات شامل اوره، آمونیاک و پلیمرها بوده است که می‌توان بازار محصولات پتروشیمی مورد نیاز این مناطق را با استراتژی جدید به دست آورد.
- زمینه صادرات محصولات پتروشیمی به خصوص در کشورهای شرق آفریقا به دلایل رشد اقتصادی و سطح بالای روابط تجاری فراهم می‌باشد.

مقدمه

قاره آفریقا از ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه فراوانی در حوزه انرژی برخوردار است، بگونه‌ای که می‌توان کلید توسعه آتی کشورهای این منطقه را گسترش فعالیت‌های بخش انرژی قلمداد نمود. این قاره آمادگی دارد تا به طور تصاعدی از مزایای بخش انرژی بهره‌مند شده و توسعه اقتصادی خود را از طریق ایجاد شغل و گسترش صنایع جدید سرعت بخشد.

طی ۵ سال آینده حدود ۹۰ درصد سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز آفریقا در ۱۶ کشور آفریقای جنوبی، نیجریه، الجزایر، کنیا، مصر، غنا، سنگال، لیبی، موریتانی، گینه استوایی، اتیوپی، اوگاندا، نیجر، آنگولا، کنگو و گابن انجام خواهد شد. لذا می‌توان بیشترین فرصت‌های همکاری ایران در میان مدت با قاره آفریقا را با این کشورها هدف‌گذاری نمود.

بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد با پایان یافتن روند نزولی سرمایه‌گذاری در بخش بالادست نفت و گاز آفریقا طی سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۰، حجم سرمایه‌گذاری در این بخش تا سال ۲۰۲۵ به ۴۰ میلیارد دلار در سال خواهد رسید. بخش گاز در آفریقا به عنوان جذاب‌ترین حوزه برای سرمایه‌گذاران بین‌المللی و پیشران توسعه این قاره در بلندمدت به شمار می‌رود و پیش‌بینی می‌شود صادرات گاز آفریقا طی سه دهه آینده از ۱۰۶ به ۲۱۵ میلیارد متر مکعب در سال افزایش یابد.

بررسی‌های مقدماتی حاکی از وجود ظرفیت‌های بالای همکاری دو یا چند جانبه با کشورهای قاره آفریقا در حوزه صادرات نفت خام، میعانات گازی، فرآورده‌های نفتی و گازی، محصولات پتروشیمی، مشارکت در احداث پالایشگاه‌ها و مجتمع‌های پتروشیمی مشترک در کشورهای متقاضی، احداث مخازن ذخیره‌سازی نفت و فرآورده‌های نفتی، توسعه همکاری‌های علمی و آموزشی و صدور خدمات فنی و مهندسی در بخش‌های مختلف از بالادست تا پایین دست به ویژه اجرای طرح‌های CNG، احداث خطوط لوله و ... می‌باشد.

بررسی وضعیت صنعت پتروشیمی در قاره آفریقا و همکاری با صنعت پتروشیمی ایران

قاره آفریقا برحسب مواد شیمیایی به سه ناحیه تقسیم می‌شود:

- شمال آفریقا دارای خوراک فراوان
- جنوب آفریقا به عنوان بازار توسعه یافته
- غرب آفریقا مانند نیجریه تولیدکننده بزرگ نفت

محل تولید محصولات شیمیایی پایه در امتداد سواحل شمال آفریقا کشورهای نظیر لیبی، الجزایر و مصر، در جنوب، در کشور آفریقای جنوبی و در غرب در کشور نیجریه قرار دارد. کود شیمیایی مهمترین محصول پتروشیمی مورد مصرف در قاره آفریقا است که بیشتر در آفریقای جنوبی، تونس، مراکش و مصر تولید می‌شود.

نیمی از درآمد محصولات شیمیایی قاره آفریقا در آفریقای جنوبی تولید می‌شود. صنعت پتروشیمی آفریقای جنوبی با اتکا به منابع فراوان زغال سنگ در این کشور بنا نهاده شده است. شرکت ساسول بزرگترین تولیدکننده مواد شیمیایی آفریقای جنوبی است. مصر کشور مناسبی برای سرمایه‌گذاری در صنایع پتروشیمی است. این کشور دارای منابع گازی زیادی است و محصولات صادراتی این کشور بیشتر شامل نفت خام و محصولات پتروشیمی است. صنایع پتروشیمی مصر شامل: مجتمع‌های الفین، پلی‌الفین و همچنین واحدهای آمونیاک و متانول است. واحد تبدیل متانول به الفین بخشی از چشم انداز مصر برای ایجاد واحدهای پایین دستی پلی‌الفین است.

از همکاری جمهوری اسلامی ایران با کشورهای آفریقا در ارتباط با صنعت پتروشیمی می‌توان به مطالعه مشترک شرکت ساسول آفریقای جنوبی و شرکت ملی صنایع پتروشیمی در طرح ایجاد تبدیل گاز طبیعی به سوخت مایع یا GTL و همچنین سرمایه‌گذاری این شرکت آفریقائی در طرح الفین نهم از مجموعه طرح‌های شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران قبل از خصوصی سازی اشاره کرد. که فعالیت اولیه آن تحت مدیریت شرکت پتروشیمی پارس از اوایل سال ۱۳۷۹ آغاز و در ادامه، امور مربوط به قراردادهای اجرایی و تأمین منابع مالی آن از طریق فاینانس انجام شده بود. با این حال در راستای سیاست‌های اقتصادی برنامه سوم و با توجه به اظهار علاقه شرکت ساسول کشور آفریقای جنوبی، به منظور مشارکت در سرمایه‌گذاری در پروژه‌های طرح الفین نهم، در تاریخ ۱۹ فروردین ۱۳۸۱ (آوریل ۲۰۰۲) تفاهم‌نامه‌ای بین شرکت ملی صنایع پتروشیمی و شرکت ساسول آفریقای جنوبی (شعبه آلمان)، به امضاء رسید و بر مبنای آن واحد الفین و نیز دو واحد پلی‌اتیلن سبک و پلی‌اتیلن متوسط و سنگین، از شرکت پتروشیمی پارس منفک و به عنوان یک مجتمع مستقل، برای اجراء به شرکت تازه تأسیس آریاساسول واگذار شد.

صادرات محصولات پتروشیمی به کشورهای آفریقایی در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

آمار صادرات سال ۱۳۹۹			
کشور	نام محصول	تناژ/هزار تن	ارزش/میلیون دلار
مصر، کامرون، موزامبیک، آفریقای جنوبی، نامیبیا، نیجریه، آنگولا، سودان ساحل عاج، سنگال، تانزانیا، کنیا، غنا، مراکش	متانول، کود اوره، انواع پلی اتیلن سبک و سنگین، پلی استایرن و انواع پلی پروپیلن	۵۹۷/۵	۱۱۲
آمار صادرات سال ۱۴۰۰			
کشور	نام محصول	تناژ/میلیون تن	ارزش/میلیون دلار
آفریقای جنوبی، نیجریه، موزامبیک، سودان، تانزانیا، ساحل عاج، جیبوتی، کنیا	انواع کود/ملامین، انواع پلی اتیلن سبک و سنگین، انواع گلاکول، انواع بنزن و سایر هیدروکربورهای حلقوی، گوگرد و ترکیبات گوگردی	۱/۲	۵۵۴

نگاهی به ذخایر، تولید، مصرف و تجارت نفت خام در قاره آفریقا

در سال ۲۰۲۰ ذخایر اثبات شده نفت در قاره آفریقا در حدود ۱۲۵ میلیارد بشکه تخمین زده شده است که این مقدار ۷/۲ درصد از ذخایر اثبات شده نفت جهان می‌باشد. کشورهای لیبی، نیجریه، الجزایر و آنگولا بیشترین میزان ذخایر نفت خام را در این قاره در اختیار دارند و بزرگترین مصرف‌کنندگان این قاره کشورهای منطقه غرب آفریقا می‌باشند.

بزرگترین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان نفت خام قاره آفریقا در سال ۲۰۲۰

بزرگترین کشورهای مصرف‌کننده			بزرگترین کشورهای تولیدکننده		
میزان مصرف هزار بشکه در روز	نام کشور	ردیف	میزان تولید	نام کشور	ردیف
۶۵۹	مصر	۱	۱/۸ میلیون بشکه در روز	نیجریه	۱
۴۹۰	آفریقای جنوبی	۲	۱/۳۳ میلیون بشکه در روز	الجزایر	۲
۳۶۶	الجزایر	۳	۱/۳۲ میلیون بشکه در روز	آنگولا	۳
۲۶۱	مراکش	۴	۶۱۶ هزار بشکه در روز	مصر	۴

بررسی وضعیت موجود ذخایر، تولید و تجارت گاز طبیعی در قاره آفریقا

براساس اطلاعات منتشر شده، ذخایر قطعی گاز طبیعی قاره آفریقا در سال ۲۰۲۱ به میزان ۱۲/۸۸ تریلیون مترمکعب برآورد گردیده است. کشورهای زیر بزرگترین منابع گازی را در قاره آفریقا در اختیار دارند.

ردیف	نام کشور	میزان ذخایر قطعی گاز تریلیون متر مکعب
۱	نیجریه	۵/۵
۲	الجزایر	۲/۵
۳	مصر	۲/۱
۴	لیبی	۱/۴

چشم انداز توسعه همکاری با کشورهای قاره آفریقا

✚ صادرات گاز مایع - LPG

در خصوص صادرات LPG برای مقاصد کشورهای آفریقایی باید اشاره داشت که :

- مشخصات ترکیبات LPG درخواستی اکثر کشورهای آفریقایی Butane Rich می باشد. شرکت ملی گاز در حال حاضر مایل به صدور LPG با نسبت بوتان بالاتر در مقایسه با پروپان است. لذا تحت شرایط فعلی، فروش بلند مدت LPG قابل هدف گذاری برای مقاصد آفریقایی خواهد بود.
- فروش LPG از سوی واحدهای پتروشیمی نیز در صورت وجود شرایط زیر امکان پذیر می باشد:
  - ۱- بازاری که مزیت قیمتی داشته باشد
  - ۲- امنیت و زیرساخت های لجستیکی تأمین باشد
- بازار آفریقا دارای پیچیدگی بالایی از نظر روابط بازاریابی فروش بوده و جهت صادرات LPG به آن قاره، توسعه روابط خاص با کشورهای متقاضی نیاز می باشد.
- براساس تجربه ناموفق گذشته در رابطه با کشورهای سودان و تانزانیا در عدم تسویه بدهی های خود، ضروری است در زمان عقد قرارداد، موضوع اخذ ضمانت های کافی، کاملاً مدنظر باشد.

✚ صادرات محصولات پتروشیمی

براساس مطالعات و بررسی های بعمل آمده در حوزه بازار مصرف، رشد تقاضای محصولات پتروشیمی در قاره آفریقا قابل پیش بینی است و زمینه صادرات محصولات پتروشیمی به خصوص در کشورهای شرق آفریقا به دلایل رشد اقتصادی و سطح بالای روابط تجاری وجود دارد. لذا در صورت فراهم آمدن زیرساخت های حمل و نقل، روابط بانکی و نقل و انتقالات مالی و پوشش های بیمه ای، امکان توسعه بازار در این منطقه وجود دارد.

در حال حاضر شرکت‌های تواتمند بسیاری در زمینه‌های مختلف صنعت نفت کشور فعالیت دارند که قابلیت صدور خدمات فنی و مهندسی به کشورهای آفریقایی را دارا هستند. از این روی، با انجام حمایت‌های لازم از این شرکت‌ها در زمینه‌های گوناگون مانند کمک به صدور ضمانت نامه، تخفیف‌های مالیاتی، تخصیص تسهیلات کم بهره و غیره می‌توان زمینه حضور آن‌ها را در بازار آفریقا فراهم آورد.

چالش‌های موجود بر سر راه ورود به بازار آفریقا

- ❖ عدم آگاهی و شناخت کامل بازار آفریقا
- ❖ عدم وجود راهبرد مشخص و پایدار توسعه بازار
- ❖ عدم آگاهی و یا غفلت از اقدامات و برنامه سایر رقبا مانند چین و ترکیه
- ❖ فقدان خطوط حمل و نقل دریایی و هوایی فعال
- ❖ عدم وجود زیرساخت‌های لجستیکی لازم در کشورهای هدف آفریقایی
- ❖ مشکلات و موانع موجود در شبکه بانکی و فقدان ارتباطات بین بانکی برای گشایش انواع اعتبارات اسنادی با بانک‌های آفریقایی
- ❖ فقدان دفاتر نمایندگی بازرگانی در کشورهای آفریقایی به منظور رصد بازار و کسب اطلاعات دقیق و انتقال به موقع آن‌ها به داخل کشور

راهکارهای پیشنهادی

- ❖ مطالعه دقیق شرایط بازار آفریقا و برنامه‌ریزی هدفمند برای اجرای آن از طریق ایجاد ساختار پویا و متناسب با شرایط بازار
- ❖ حمایت از بخش خصوصی فعال و ارائه مشوق‌ها و امتیازات جذاب به آن‌ها توسط دولت مانند مشوق‌های صادراتی خاص
- ❖ حمایت از بخش خصوصی توسط صندوق ضمانت صادرات ایران به منظور خرید اعتباری

تهیه و تنظیم: زهره قاضی‌زاده

تاریخ: ۱۴۰۱/۰۸/۱۸

منابع:

- گزارش معاونت امور بین‌الملل و بازرگانی وزارت نفت - اداره کل آسیا، آفریقا و اقیانوسیه

- شانا